

IZSÁK LAJOS: A polgári ellenzék kiszorítása a politikai életből Magyarországon 1947–1949
História, 1981/3. szám

Az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választásokon a választási szövetség négy pártja, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt megkapta a szavazatok 60,9%-át. Az eredmények ugyanakkor arra is rávilágítottak, hogy Magyarországon a polgári ellenzék még mindig jelentős befolyással rendelkezik, hiszen a szavazatok 39,1%-át a hat ellenzéki párt – Demokrata Néppárt (Barankovics párt), Magyar Függetlenségi Párt (Pfeiffer-párt), Független Magyar Demokrata Párt (Balogh-párt), Polgári Demokrata Párt; Magyar Radikális Párt és Keresztény Női Tábor – szerezte meg. Közülük a Demokrata Néppárt több mint 820 000 szavazatával valamennyi párt közül a Magyar Kommunista Párt után a második helyet foglalta el, a Magyar Függetlenségi Párt pedig közvetlenül a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt után következett a pártok rangsorában. Az ellenzékre esett nagy mennyiségű szavazat figyelmeztette a baloldalt: még további nagy erőfeszítéseket kell tennie ahhoz, hogy korábbi célkitűzését, a népi demokrácia továbbfejlesztését megvalósíthassa.

A választások után rendkívül bonyolult belpolitikai helyzet alakult ki az országban. A kibontakozó politikai válságot a jobboldal erői arra akarták felhasználni, hogy kísérletet tegyenek a koalíció felrobbantására. A Kommunista Párt viszont a nemzetközi események és a Tájékoztató Iroda létrejöttének (1947. szeptember végén) hatására 1947 őszén hozzálátott a polgári ellenzéknek a politikai életből való ki szorításához.

Petíció, önfeloszlatás, fúzió

A Magyar Függetlenségi Párt ellen, közvetlenül a választások után – az MKP kezdeményezésére – politikai, október elején pedig már jogi síkon is megindult a harc. Országszerte gyűlések zajlottak le a párt betiltását követelve, október 3-án pedig a koalíciós pártok és a Magyar Radikális Párt választási visszaélésekre, mindenekelőtt a hamis ajánlási ívekre hivatkozva, petícióval támadták meg a párt mandátumait. A Pfeiffer Zoltán vezette párt sorai azonban valójában már ezt megelőzően bomlásnak indultak. A párt vezetőségében közvetlenül a választások után vihart kavart a mandátumok elosztása. Vezetői közül pedig Dálnoki Miklós Béla – az Ideiglenes Nemzeti Kormány volt miniszterelnöke – már szeptember végén azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a vele azonos politikai nézeteket vallókkal új pártot alakít. Néhány képviselő önként hagyta el a pártot. A pártelnök november 4-én nyugatra távozott. Az Országos Nemzeti Bizottság november 19-én javasolta a kormánynak a párt haladéktalan feloszlatását, a Választási Bíróság pedig határozatban mondta ki a párt listáján megválasztott 49 képviselő mandátumának megsemmisítését.

A Magyar Függetlenségi Párt feloszlatása után a politikai küzdelmek előterébe a népi demokrácia továbbfejlesztését szolgáló gazdasági intézkedések (a nagybankok és az érdekeltségükben volt vállalatok államosítása, majd a száznál több munkást foglalkoztató ipari üzemek államosítása, mindenekelőtt a hároméves terv fokozott tempóban való megvalósításának végrehajtása) kerültek.

Ezzel összefüggésben a polgári ellenzék legnagyobb pártjának, a Demokrata Néppártnak a politikai lehetőségei is egyre inkább csökkentek. Vezetői, bár hangsúlyozták a párt ellenzéki mivoltát, mégis az önállóság fenntartása érdekében igyekeztek a

kormánykoalíció irányában is lojálisan viselkedni. (Pl. külön szónokkal képviseltették magukat a magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat vitájában.) Ezért a választások után Mindszenty József hercegprímás továbbra sem támogatta a pártot, sőt híveit megpróbálta a párt vezetői – Barankovics, Eckhardt Sándor, Bálint Sándor és mások – ellen fordítani. 1947–48 fordulóján a párt kettészakadt, ugyanakkor erre az időre a baloldal nyomására a párt vidéki szervezetei többnyire „teljes passzivitásba vonultak”. A kettős politika végül kudarcot vallott. Végösszeomlásukhoz a lökést Mindszenty hercegprímás letartóztatása adta meg. 1949. február 4-én az ekkor már csak néhány képviselőből álló párt „politikai bizottsága” határozatban mondta ki az önfeloszlatást.

A Polgári Demokrata Pártban már közvetlenül a választások után nézeteltérések keletkeztek a párt két szárnya között a választások eredményeinek értékelése és a tanulságok levonása tekintetében. A párton belüli nézeteltérések megvitatására és a két szárny közötti összecsapásra a PDP októberi nagyválasztmányi ülésén került sor, amely a párton belüli baloldal (képviselői: Supka Géza, Gorzó Nándor, Bálint Imre és mások) győzelmével végződött.

A Magyar Radikális Pártot, illetve vezetőséget a választások után elsősorban a mandátumok elosztása körüli problémák (a párt 6 mandátumot szerzett, s ebből ötöt az e párthoz csatlakozó szociáldemokrata Peyer Károly magának és társainak akart biztosítani) foglalkoztatták. Szeptember közepén politikai körökben már nyílt szóbeszéd tárgya volt, hogy Peyer Károly új pártot szándékozik alapítani. Peyer és csoportja az 1947. október 17-i összejövetelükön – Független Szocialista Párt néven – „hivatalosan is megalakulnak” nyilvánította magát. Peyer hazai politikai ténykedése ezzel be is fejeződött, november 20-án ugyanis elhagyta az országot.

A Pfeiffer-párt megszűnése, valamint a fentebb már említett események a PDP vezetőiben azt az elhatározást érlelték meg, hogy tárgyalásokat kezdeményezzenek a Magyar Radikális Párt vezetőivel a szorosabb együttműködésről. 1948 elején a népi demokrácia továbbfejlesztésére irányuló legfontosabb kérdésekben ugyanis szinte azonos álláspontot foglaltak el. 1948. május közepén Radikális Demokrata Pártszövetség néven közös politikai alakulatot hoztak létre. A koalíció ezt jóindulatúan fogadta, sőt kilátásba helyezte: az újjászülető Függetlenségi Frontban is helyet biztosít számára.

A Függetlenségi Front átszervezése

1947 őszén a Dinnyés-kormány újjáalakulásával a polgári ellenzék végleg kiszorult a kormányzati hatalomból.

A Magyar Kommunista Párt vezetői a gazdasági élet szocialista jellegű továbbfejlesztését célzó intézkedésekkel együtt 1948 elején felvetették a függetlenségi front újjászervezésének az ügyét is. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front széles tömegalapokon történő átalakításának a gondolatát pozitívan fogadták az agrárpártok vezetői. A Nemzeti Parasztpárt Végrehajtó Bizottsága 1948. január elején olyan határozatot fogadott el, hogy „a magyar demokrácia fejlődési perspektívája a pártok népfrent jellegű együttműködése”. A Kisgazdapárt 1948 márciusában Balatonkenesén megtartott értekezletén szintén határozatban foglalt állást az Új Függetlenségi Front kialakítása mellett, s egyúttal azt is leszögezte, hogy a

párt teljesíti „természetes kötelességét” a magyar népi demokráciában, más szóval: vezetni kívánja a parasztságot és a dolgozó kispolgárságot a haladás útján.

A kommunista párt vezetőségén belül 1948 tavaszára a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front átszervezésének útját és formáját illetően nézeteltérések támadtak. Nem is szólva arról, hogy a két munkáspárt egyesülésének előkészítése, majd annak gyakorlati lebonyolítása egy ideig szintén háttérbe szorította a Függetlenségi Front újjászervezésével kapcsolatos vitákat és teendőket. Ugyanakkor 1948 nyarán – a Tájékoztató Iroda Jugoszlávia Kommunista Pártját indokolatlanul elítélő határozata után – még inkább bonyolódott a Függetlenségi Front újjászervezésének ügye.

A liberális polgári-kispolgári ellenzék pártjai, illetve vezetői 1948 nyarán, a munkáspártok egyesülése, a Magyar Dolgozók Pártjának megalakulása után, programnyilatkozatának ismeretében, megnyugvással vették tudomásul, hogy az Új Függetlenségi Frontban majd valamennyi demokratikus politikai párt és szervezet képviselheti magát. Így került sor az MDP vezetőségének tudtával és egyetértésével – a Radikális Demokrata Pártszövetségben a tisztújításra. A Balogh-párt vezetősége pedig szeptember elején jelentette be, hogy kész részt venni az új Függetlenségi Front programját előkészítő tárgyalásokban.

Szeptemberben az MDP vezetői kísérletet tettek arra, hogy felülvizsgálják az Új Függetlenségi Fronttal kapcsolatos nézeteiket. Révai József továbbra is határozottan állást foglalt a többpártrendszer mellett, mivel nálunk „a szövetséges osztályok és rétegek még az önálló pártot tekintik a munkássággal való szövetkezés legalkalmasabb keretének és formájának.” Ez a megállapítás valóban tükrözte a tényleges hazai viszonyokat, a parasztpártok óhaját, és egyetértésre talált a demokratikus és liberális polgári ellenzék pártjainál is. 1948 őszén mind a Nemzeti Parasztpárt, mind pedig a Kisgazdapárt nemcsak fenntartás nélkül elfogadta az MDP politikai irányvonalát, hanem egyúttal igényelte is a vele való szorosabb együttműködést. A Radikális Demokrata pártszövetség vezetői szintén egyetértésüket fejezték ki az említett állásfoglalással, sőt egyúttal tanácsokat is kértek az MDP vezetőitől arra vonatkozóan, hogy a pártszövetség milyen tevékenységet fejtsen ki az új népfront megalakulásáig.

Az egypártrendszer kialakulása

1948 végén azonban mégsem a több pártrendszer jegyében indult meg a Függetlenségi Front újjászervezése. Korábban az MDP vezetői a népfrontot a demokratikus pártok szorosabb összefogásának keretéként képzelték el. Viszont ez időben már alkalmasnak tekintették a népfrontot arra, hogy felhasználják a proletárdiktatúra – egypártrendszeren alapuló – szovjet típusának kialakításában, a szövetséges pártok tevékenységének mielőbbi elsorvasztásában. Rákosi Mátyás, az MDP Központi Vezetőségének 1948. novemberi ülésén az új Függetlenségi Fronttal kapcsolatban világosan megmondta, hogy az nem lesz valamiféle tömegszervezet, azt csak a célok azonossága tartja össze, mégpedig azoké a céloké, amelyeket az MDP szab meg. A többi párttal kapcsolatban pedig kijelentette: „Szövetségben vagyunk és ugyanakkor a szövetségesek likvidálására is irányt kell venni”.

Az MDP Központi Vezetősége néhány hónappal később, 1949 tavaszán már nemcsak megerősítette, hanem bizonyos értelemben „tovább is fejlesztette” a többpártrendszer felszámolására vonatkozó elképzelését. Az MDP Központi Vezetőségének 1949. március 5-i

ülésén – a probléma fontosságának és súlyának megfelelően – a párt vezetői közül hárman is – Rajk László, Révai József és Rákosi Mátyás – foglalkoztak a népfront kérdésével. Mind hárman egyértelműen leszögezték, hogy a demokratikus pártok „állandó tartalékot” jelentenek az osztályellenség számára, így e pártok pusztá léte „több kárt okoz a demokraciának, mint hasznot.” A Függetlenségi Front e koncepció szerint többé nem a pártok összefogásának a szerve, hanem a többi párt felszámolásának eszköze, sőt magának a népfrontnak a likvidálását is jelenti. 1949 tavaszára az MDP vezetősége egyúttal olyan helyzetet teremtett, hogy a parasztpártok vezetői kénytelenek voltak feladni törekvéseiket az önállóság megőrzésére. A Kisgazdapárt 12 országgyűlési képviselője – pártjuk gyakorlati felszámolása elleni tiltakozásul még 1948 decemberében lemondott mandátumáról. Ezt tette hasonló okok miatt Supka Géza, a PDP legnevesebb képviselője is. A Demokrata Néppárt már említett önfeloszlatása után 1949 tavaszán a Slachta Margit vezette Keresztény Női Tábor is észrevétlenül eltűnt a politikai életből. A Magyar Függetlenségi Népfront ideiglenes elnöksége 1949 februárjában foglalkozott a Balogh-párt és a Radikális Pártszövetség felvételi kérelmével. Miután a két párt vezetősége vállalta azt, hogy végrehajtják azokat a politikai és szervezeti rendszabályokat, amelyek a népfrontba való tartozás szempontjából szükségesek, a népfront elnöksége tudomásul vette a két Párt (a PDP közben beleolvadt a Magyar Radikális Pártba) elhatározását, és hozzájárult felvételükhöz.

A Magyar Függetlenségi Népfront megalakulása (1949. február 1.) után – a májusra tervezett választások előkészítéseként – az MDP szervezetei az ország minden helységében életre hívták a helyi népfrontbizottságokat. E bizottságokban néhány taggal a parasztpártok, illetve – Budapesten – a radikálisok és Balogh-párti személyek is képviseltették magukat. A bizottságok elnöki és titkári tisztét azonban szinte kivétel nélkül mindenütt az MDP tagok töltötték be. Hasonlóan formális szerep jutott e pártok vezetőinek a választási agitációban is, részvételüket – néhány, az együttműködést demonstrálni hivatott nagygyűlésen kívül – csupán olyan helységekből igényelték, ahol az MDP-nek viszonylag kisebb volt a befolyása, és a többi párt esetleges távolmaradása hátrányosan befolyásolhatta volna a választások várható kimenetelét. A képviselői helyekre való jelölés is természetesen a népfront vezetőinek a kezében volt.

Az 1949. május 15-i országgyűlési választások a Magyar Dolgozók Pártja átütő sikerét hozták, s a szavazatok 95,6%-a esett a Magyar Függetlenségi Népfront jelöltjeire. A megválasztott képviselők döntő többsége (71%) az MDP tagja volt. Az eredmények alakulásában kétségtelenül szerepet játszott az a tény, hogy a felszabadulás után most először valamennyi párt közös listán, a népfront listáján indult. De befolyásolta az eredmények alakulását a nemegyszer erkölcsi és adminisztratív nyomásba átcsapó választási agitáció is, és az a körülmény, hogy a szavazók már közel sem tulajdonítottak olyan nagy jelentőséget a választásoknak, mint azt korábban (1945-ben és 1947-ben), a kiélezett pártharcok idején tették. A választásokkal egyúttal lényegében formálisan is befejeződött a volt koalíciós és demokratikus, ill. liberális polgári ellenzéki pártok politikai pályafutása is – bár hivatalos feloszlatásukra nem került sor.

A baloldali vezetés alá került Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt erre az időszakra már csak a dolgozó parasztság pártjai voltak, vezetőségük hivatalosan is elismerte az MDP vezető szerepét, s ezzel vállalták a munkás–paraszt szövetség megszilárdítását és képviselőségét. Mellettük, pontosabban velük együtt egy többpártrendszerű népfrontban

feltétlenül helye lett volna a városi kispolgári rétegek érdekképviselőire vállalkozó politikai pártoknak vagy pártoknak. A Független Magyar Demokrata Párt és a Magyar Radikális Párt az új függetlenségi frontban tevékenyen hozzájárulhatott volna ahhoz, hogy a középrétegek és azok különböző csoportjai, valamint az értelmiség könnyebb utat tegyenek meg a szocializmus elfogadásáig. A hibás szövetségi politika azonban nem igényelte ezt a támogatást, s ezzel nem csak az említett pártokat, hanem jórészt azokat a tömegeket is kizárta a politikai életből, amelyekkel ekkor még csak e pártok révén lehetett volna együttműködni.